

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 5

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Харків
«Право»
2020

дорученням юрид. особи». Захисником відповідно до закону можуть виступати як адвокат, так і ін. фахівець у галузі права.

Не так давно законодавець встановлював норму щодо представництва в суді інтересів особи лише адвоката. Однак Рішенням КСУ (від 16 листоп. 2000 за № 13-рп/2000) про визнання неконституційним обмеження особи, що притягається до адмін. відповідальності у виборі захисника виключно адвокатами. Рішення КСУ є обов'язковими для виконання та правозастосування. Отже, загальні суди та ін. суб'єкти правозастосування мають виконувати приписи суду конституційної юрисдикції та допускати осіб, які мають відповідні правовстановчі документи на представництво потерпілого до процесу. На жаль, не існує спец. закону, який би врегулював діяльність фахівців у галузі права, визначив їх статус. Доктринально визначено, що фахівець у галузі права має посвідчувати свою фаховість дипломом про юридичну освіту. Про це бажано зазначити в самій довіреності. У тексті довіреності слід вказувати на те, що повірений діє не тільки як представник, але й як захисник у розумінні положень КУпАП.

Повноваження адвоката на участь у розгляді справи підтверджуються довіреністю на ведення справи, посвідченою нотаріусом або посадовою особою, якій відповідно до закону надано право посвідчувати довіреності, або ордером чи дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної прав. допомоги, або договором про надання прав. допомоги. До ордеру

обов'язково додається витяг із договору, в якому зазначаються повноваження адвоката або обмеження його прав на вчинення окремих дій як захисника. Витяг засвідчується підписами сторін. Якщо особа є суб'єктом права на безоплатну вторинну прав. допомогу, у розгляді справи про адмін. правопорушення може брати участь адвокат, який призначений Центром з надання безоплатної вторинної прав. допомоги.

Лит.: Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР, 1984, дод. до № 51, ст. 1122; Адміністративне право України / за ред. Ю. П. Битяка. Х., 2000; Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен. К., 2004.

І. П. Голосніченко.

ПОХІДНА ПОЗОВНА ВИМОГА –

спец. процес. категорія, яка використовується для урегулювання порядку вирішення спорів в адмін., госп., цив. судочинстві та спрямована на вирішення 2-х основних процедурних питань (розмежування спорів за критерієм предметної юрисдикції; об'єднання та роз'єднання позовних вимог) шляхом відокремлення цієї категорії від поняття «основна позовна вимога». Правильне розмежування вимог, які містяться у позовній заяві, на основні та похідні, дозволяє позивачу однозначно визначити суд, який відповідатиме такому критерію, як «суд, встановлений законом» і уповноважений розглядати відповідні вимоги, а також правильно об'єднати вимоги, які можуть міститися в одній позовній заяві та, відповідно, бути вирішені одним судом в одному процесі.

Вирішення існуючого спору одним судом та в межах одного процесу буде повною мірою відповідати таким конституційним принципам (засадам) судочинства, як розумні строки розгляду справи судом та обов'язковість суд. рішення (ст. 129 Основного Закону України), а також узгоджуватися із загально-визнаним комплексним принципом здійснення судочинства, згідно з яким кожен має право на справедливий і публ. розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цив. характеру (ст. 6 Європ. конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

У нових редакціях КАСУ, ГПКУ та ЦПКУ, які прийняті у 2017, містяться ідентичні норми, згідно з якими «П. п. в. – вимога, задоволення якої залежить від задоволення ін. позовної вимоги (основної вимоги)» (ст. 4 КАСУ, ст. 173 ГПКУ та ст. 188 ЦПКУ).

Тобто П. п. в. нерозривно пов'язана та слідує за основною позовною вимогою, а її похідний характер має важливе значення для можливого захисту судом права і законних інтересів позивача.

Для правильного розмежування предметної юрисдикції зазначені процес. кодекси також містять такі імперативні норми: адмін. суди не розглядають позовні вимоги, які є похідними від вимог у прив.-прав. спорі і заявлені разом з ними, якщо цей спір підлягає розгляду в порядку ін., ніж адмін., судочинства і знаходиться на розгляді відповідного суду (ст. 19 КАСУ); госп. суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням

госп. діяльності, зокрема, вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, ін. реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в госп. суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами (ст. 20 ГПКУ); суди розглядають у порядку цив. судочинства справи, що виникають з цив., земельних, трудових, сімейних, житлових та ін. правовідносин, зокрема, вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, ін. реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місц. загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами (ст. 19 ЦПКУ).

Таким чином, адмін. суди можуть розглядати позовні вимоги, які є похідними від вимог у прив.-прав. спорі, лише якщо такі вимоги: 1) є публ.-прав., але безпосередньо пов'язані з приватноправ.; 2) такі основні та похідні вимоги заявлені в одному позові, що поданий до адмін. суду; 3) основна приватноправ. вимога не знаходиться на розгляді ін. госп. та/або цив. суду.

Попередні редакції процес. кодексів не вирішували такої проблеми. КАСУ лише містив положення про те, що вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або ін. порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктів публ.-прав. відносин, розглядаються адмін. судом, якщо вони заявлені в одному

провадженні з вимогою вирішити публ.-прав. спір; інакше вимоги про відшкодування шкоди вирішуються судами в порядку цив. або госп. судочинства; не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства, якщо ін. не встановлено законом (ст. 21).

Редакції чинних процес. кодексів містять ідентичні (спрямовані на уніфікацію процесів) положення стосовно об'єднання і роз'єднання позовів та зводяться до таких найважливіших положень: в одній позовній заяві може бути об'єднано декілька вимог, зокрема, основні та П. п. в.; суд може об'єднати в одне провадження декілька справ за позовами одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача, одного й того самого позивача до різних відповідачів, різних позивачів до одного й того самого відповідача; об'єднання справ в одне провадження допускається до початку підготовчого засідання, а у спрощеному позовному провадженні – до початку розгляду справи по суті у кожній із справ; не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства, якщо ін. не встановлено законом; не допускається об'єднання в одне провадження кількох вимог, щодо яких законом визначена виключна підсудність різним судам; суд вправі до початку розгляду справи по суті роз'єднати позовні вимоги, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог в самостійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання відповідного судочинства; розгляд позовних вимог, виділених у самостійне про-

вадження, здійснює суддя, який прийняв рішення про роз'єднання позовних вимог; справи, об'єднані в одне провадження, роз'єднанню не підлягають (ст. 172 КАСУ, ст. 173 ГПКУ та ст. 188 ГПКУ).

Попередні редакції процес. кодексів не вирішували такої проблеми. КАСУ лише містив положення про те, що суд може своєю ухвалою об'єднати в одне провадження кілька однорідних позовних вимог за позовами одного й того самого позивача до того ж відповідача чи до різних відповідачів або за позовними заявами різних позивачів до одного й того самого відповідача, а також роз'єднати одну чи декілька поєднані в одне провадження позовні вимоги у самостійні провадження, якщо їхній спільний розгляд ускладнює чи сповільнює вирішення справи (ст. 116). Схожі положення були закріплені у ст. 58 ГПКУ та ст. 16 і 126 ЦПКУ.

Протягом більше ніж дворічного періоду своєї діяльності ВС вже напрацьована певна практика стосовно підходів до розмежування основних та П. п. в., зокрема, з метою забезпечення єдності практики стосовно предметної юрисдикції адмін., госп. та цив. судів.

Так, аналіз лише рішень Великої Палати ВС дозволяє виокремити такі прав. позиції у досліджуваному питанні.

З моменту укладення договору оренди землі між землекористувачем та органом місц. самоврядування виникають договірні відносини, основні та похідні вимоги з яких розглядаються у приватноправ. спорі судами цив. чи госп. юрисдикції (постанови Великої Палати ВС від 4 квіт. 2018 у справі № 465/7909/15-а (провадження

№ 11-209апп18) та від 4 квіт. 2018 у справі № 539/1957/16-а (провадження № 11-210апп18)); справи за участю фіз. осіб про оскарження рішень органів місц. самоврядування щодо відведення земельної ділянки у власність, із заявленими похідними вимогами про скасування рішення про держ. реєстрацію прав та їх обтяжень, проведену на підставі чинного та не скасованого рішення органу місц. самоврядування, підлягають розгляду в порядку цив. судочинства (постанова Великої Палати ВС від 13 черв. 2018 у справі № 361/4307/16-ц (провадження № 14-141цс18)); вимога про відшкодування моральної шкоди є похідною від вимоги про скасування рішення держ. реєстратора і повинна розглядатися в одному провадженні з цією вимогою (постанова ВС від 15 трав. 2019 у справі № 1940/1953/18 (провадження № 11-220апп19)); позовні вимоги про зобов'язання суб'єкта владних повноважень прийняти рішення про втрату дитиною статусу позбавленої батьківського піклування та скласти висновок про можливість передання дитини для подальшого виховання батькові (матері) спрямовані на забезпечення ефективного суд. захисту цив. прав батька (матері) і є похідними від вимоги про скасування рішення про неможливість передання дитини для подальшого виховання батьку (матері) та втрати дитиною прав. статусу позбавленої батьківського піклування, а тому такі вимоги мають розглядатися за правилами цив. судочинства (постанова Великої Палати ВС від 29 серп. 2018 у справі № 203/4901/16-ц (провадження № 14-232цс18)); спір з приводу оскарження рішення конкурсної комісії

щодо призначення на посаду керівника комунального закладу охорони здоров'я підлягає розгляду в порядку адмін. судочинства, оскільки у спірних відносинах наявний публ. інтерес відповідної територіальної громади, який має визначальне значення при розгляді даного спору, а подальші трудові відносини призначеного керівника комунального закладу охорони здоров'я – мають похідний, другорядний характер (постанова Великої Палати ВС від 5 черв. 2019 у справі № 817/1678/18 (провадження № 11-281апп19)); Указ Президента України про звільнення з посади керівника Нац. академії при Президенті України є актом індивідуальної дії, і підлягає оскарженню в порядку адмін. судочинства; Указ певним чином зачіпає трудові права позивача, позаяк на підставі цього акта він позбувається платної посади керівника установи, однак такий наслідок є вторинним, похідним результатом його дії, усунення якого може настати після оскарження і визнання незаконним акта, який його спричинив (постанова Великої Палати ВС від 11 верес. 2019 у справі № 9901/226/19 (провадження № 11-702зай19)); спір між учасниками юрид. особи або спір учасників юрид. особи з цією юрид. особою щодо скасування запису в ЄДР є корпоративним спором і підлягає вирішенню за правилами госп. судочинства; вимога про визнання неправомірними дій держ. реєстратора з внесення до ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору і залежить від наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту шляхом скасування запису в ЄДР за правилами

госп. судочинства незалежно від обмеження позовних вимог лише оскарженням реєстрації (постанова Великої Палати ВС від 4 верес. 2018 у справі № 904/5857/17 (провадження № 12-96Гс18)).

Я. О. Берназюк.

ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ – сукупність прав. норм, які відповідно до ЗУ «Про дорожній рух» встановлюють єдиний порядок дорожнього руху на всій території України. Порядок початку руху, зміни руху за напрямом, розташування транспортних засобів і пішоходів, вибору швидкості руху та дистанції, обгону та стоянки, проїзду перехресть, пішохідних переходів і залізничних переїздів, зупинок транспортних засобів загального користування, користування зовн. світловими приладами, правила пересування пішоходів, проїзд велосипедистів, а також питання організації руху та його безпеки регулюються П. д. р., затвердженими КМУ.

П. д. р. як нормат. документ та як сукупність прав. норм нерозривно пов'язані із нагальною необхідністю регулювання та впорядкування поведінки суб'єктів дорожнього руху.

Чинні П. д. р. розроблені відповідно до та на підставі положень Конвенції ООН про дорожній рух, укладеної у Відні 8 листоп. 1968. Структурно П. д. р. містять загальні положення, визначають права і обов'язки учасників дорожнього руху (водіїв механічних транспортних засобів, пішоходів, пасажирів, велосипедистів, осіб, які керують гужовим транспортом і пого-

ничів тварин тощо), особливості руху транспорту із спец. сигналами, напрями регулювання дорожнього руху. Окремо встановлюються вимоги до регулювання руху в специфічних умовах (рух транспортних засобів у колонах, навчальна їзда, рух по автомагістралях і дорогах для автомобілів, рух у житловій та пішохідній зоні, рух по гірських дорогах і на крутих спусках, міжнар. рух тощо). П. д. р. визначають низку вимог до технічного стану транспортних засобів та їх обладнання, щодо номерних, розпізнавальних знаків, написів і позначень. Також у П. д. р. наводиться опис дорожніх знаків і дорожньої розмітки, а в додатках передбачено графічні зображення дорожніх знаків, розмітки, світлофорів та розпізнавальних знаків.

Учасники дорожнього руху зобов'язані знати й неухильно виконувати вимоги П. д. р., а також бути взаємно ввічливими. Учасниками дорожнього руху є особи, які використовують автомобільні дороги, вулиці, залізничні переїзди або ін. місця, призначені для пересування людей та перевезення вантажів за допомогою транспортних засобів. До учасників дорожнього руху належать: особа, яка бере безпосередню участь у процесі руху на дорозі як пішохід, водій, пасажир, погонич тварин, велосипедист, а також особа, яка рухається в кріслі колісному. Учасники дорожнього руху мають право на: безпечні умови дорожнього руху, на відшкодування збитків, завданих внаслідок невідповідності стану автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів вимогам безпеки руху; вивчення норм

**СПИСОК АВТОРІВ П'ЯТОГО ТОМУ
«ВЕЛИКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ»**

АЛІМОВ К. О., кандидат юридичних наук

АНДРІЙКО О. Ф., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

АНЦУПОВА Т. О., доктор юридичних наук, професор

АРІСТОВА І. В., доктор юридичних наук, професор

АРМАШ Н. О., доктор юридичних наук, доцент

БАЇК О. І., доктор юридичних наук

БАЛАКАРЄВА І. М., кандидат юридичних наук

БАНДУРКА О. М., доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

БАТАНОВ О. В., доктор юридичних наук, професор

БЕЗЗУБОВ Д. О., доктор юридичних наук, доцент

БЕЗПАЛОВА О. І., доктор юридичних наук, професор

БЕРІЗКО В. М., кандидат юридичних наук, доцент

БЕРЛАЧ А. І., доктор юридичних наук, професор

БЕРЛАЧ Н. А., доктор юридичних наук, професор

БЕРНАЗЮК Я. О., доктор юридичних наук, професор

БЄЛКОВА М. І., кандидат юридичних наук

БІЛА-ТІУНОВА Л. Р., доктор юридичних наук, професор

БІЛОКУР Є. І., кандидат юридичних наук

БІЛОУС В. Т., доктор юридичних наук, професор

БІЛОУС-ОСІНЬ Т. І., кандидат юридичних наук

БИТЯК О. В., здобувач PhD

БИТЯК Ю. П., доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

БЛАЖІВСЬКА Н. Є. кандидат юридичних наук, доцент

БОЙКО І. В., кандидат юридичних наук, доцент

БОЛОКАН І. В., доктор юридичних наук, доцент

БОЯРИНЦЕВА М. А., доктор юридичних наук